

Examining the Relationship Between Bilingualism and Social Capital: A Case Study of Citizens Aged Between 18 to 60 in Kermanshah

Amin Akbari^{1✉} and Ronak Moradi²

1. Corresponding Author, Assistant Professor in Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: a.akbary@pnu.ac.ir
2. Assistant Professor in Linguistics, Department of Linguistics and Foreign Languages, Faculty of Literature, Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: r.moradi@pnu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history

Received: 25 Jun 2024

Received in revised form: 22 Sep 2024

Accepted: 23 Sep 2024

Published online: 22 Jun 2025

Keywords:

monolingualism,
bilingualism,
multilingualism,
social capital,
Kermanshah.

ABSTRACT

The relationship between bilingualism and social capital is a significant topic in sociological and linguistic research. This article aims to examine the correlation between these two variables in line with the question of whether bilingualism has a correlation with social capital, in other words, whether bilingual individuals have higher social capital than monolinguals. This research was conducted with a survey method on 385 statistical samples of citizens of Kermanshah city. The data collection method was a questionnaire and the PPS sampling method was used for sampling. The findings show a statistically significant difference between monolingualism and bilingualism; bilingualism and multilingualism; monolingualism, bilingualism and multilingualism in terms of social capital. The general result of the research indicates that there is a relatively strong correlation between bilingualism and social capital, but the meaning of this relationship is not that bilingualism necessarily guarantees higher social capital, but it provides linguistic and cultural tools for people to gain it by facilitating the development of social networks and resources, which are the main components of social capital.

Cite this article: Akbari, A., & Moradi, R. (2025). Examining the relationship between bilingualism and social capital: A case study of citizens aged between 18 to 60 in Kermanshah. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 13(2), 1-17. <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10787.1772> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/jlw.2024.10787.1772>

Publisher: Razi University

Introduction

Bilingualism and multilingualism, whether it is accidental or planned, create ability in a person that can greatly help his success in life. In a cross-sectional study, bilinguals performed better than monolinguals in executive tasks (Bialystok et al., 2008). In a longitudinal study, bilingualism was associated with better memory and executive function (Zahodne et al., 2014). The relationship between bi/multilingualism and social capital is another significant topic in sociolinguistic research. Hence, this article seeks to analyze and explain the relationship between bi/multilingualism and the category of social capital to answer the question whether there is a correlation between bilingualism and social capital. In other words, do bi/multilinguals have higher social capital than monolingual individuals? To do this, the authors conducted research in the city of Kermanshah which is one of the multi-ethnic and multilingual metropolises in Iran in the west of the country, with a population of over one million people.

Research hypotheses:

1. There is a statistically significant difference between monolingual and bilingual individuals in terms of social capital.
2. There is a statistically significant difference between monolingual, bilingual and multilingual individuals in terms of the amount of social capital.
3. There is a statistically significant difference between bilingual and multilingual individuals in terms of social capital.

Methods

The method of this research is a survey. The reason for choosing this method is the expansion of the statistical population the need to obtain accurate results about a metropolis. The technique used to collect information in this research is a questionnaire. The statistical population of this research includes all citizens of Kermanshah aged between 18 and 60 years. In this research, the cluster sampling method with probability proportionate to size (PPS) was used. The city of Kermanshah was divided into clusters and in each cluster; a number of questionnaires were completed based on the cluster's population size. To determine the sample size, the Krejcie and Morgan table was used, and the final statistical sample size was 385 individuals.

SPSS software has been used for data analysis. In the SPSS environment, tables, graphs, and central and dispersion indicators such as mean, median, mean, variance, and standard deviation are used in order to check the descriptive statistics according to the measurement level of each variable. For inferential statistics, t-test statistics of two independent groups and one-way analysis of variance have been used in accordance with specific measurement levels.

Results

This research was conducted on a statistical sample of 385 individuals, whose average age was 33.46; the median is 33 years and the mode or maximum frequency was 32 years. In terms of gender, 52.5% of the statistical sample were men and 47.5% were women. In terms of the number of languages that the respondents are familiar with and can speak, they were divided into three categories: monolingual (11.7%), bilingual (73.5%), and multilingual (14.8%).

The hypotheses sought to determine whether there is a statistically significant difference between monolingual and bilingual individuals in terms of the amount of social capital. Is this difference significant between bilingual and multilingual individuals? And in the case of comparing these three groups together, i.e. monolinguals, bilinguals, and multilinguals, their average social capital is statistically different from each other. The first hypothesis was evaluated through the t-test of two independent groups, the result of which indicated that there is a statistically significant difference between these two groups, and the research hypothesis is confirmed. For the second hypothesis, a one-way analysis of variance (ANOVA) was used to compare the three groups. The results showed that the difference among the groups was

significant, confirming the hypothesis. To test the third hypothesis, a parametric independent samples t-test was conducted. The results indicated a statistically significant difference between the bilingual and multilingual groups, confirming the hypothesis. Therefore, there is a difference in social capital levels between bilingual and multilingual individuals, with multilinguals showing higher levels of social capital.

In general, the results of the data indicated that there is a statistically significant difference between monolinguals and bilinguals. This also holds true for bilinguals and multilinguals—that is, multilingual individuals have higher levels of social capital than bilinguals. It appears that with the acquisition of each additional language, an individual's social capital tends to increase.

Conclusion

This research aims to investigate the effect of bi/multilingualism on social capital. Results show that individuals' social capital increases by the number of the languages they have learned or acquired. In the analysis of these results, it can be said that the important point about bi/multilingualism from a sociological point of view is that bi/multilingualism goes beyond the scope and realm of individual culture and language and causes intercultural understanding. By learning the language of other cultures and societies, a person gets acquainted with a new set of cultural elements and experiences not only bilingualism, but likely biculturalism as well. Bilingualism connects individuals to broader social networks, thereby enhancing their social capital.

Social capital, in turn, transforms a person's life in many ways by strengthening their social ties and providing them with a network of relationships that can be used to achieve personal and professional goals. By creating strong social connections, a person can access valuable resources such as information, support, and greater opportunities, which significantly increases their overall well-being and success. However, the relationship between bi/multilingualism and social capital is complex and context-dependent. In some cases, if there are social barriers to intercultural communication, bilingualism and multilingualism may not lead to an increase in social capital. Therefore, although, there is a relatively strong correlation between bi/multilingualism and social capital, this relationship does not mean that bi/multilingualism necessarily guarantees higher social capital. At the same time, bilingualism and multilingualism provide people with linguistic and cultural tools that can facilitate the development of social networks and resources, which are the main components of social capital.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی رابطه دوزبانگی و سرمایه اجتماعی:

مطالعه موردی شهروندان ۱۸ تا ۶۰ سال شهر کرمانشاه

امین اکبری^۱ | روناک مرادی^۲

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: a.akbary@pnu.ac.ir
۲. استادیار گروه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی، دانشکده ادبیات، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: r.moradi@pnu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۴/۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۷/۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۷/۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۴/۱

کلیدواژه‌ها:

تک‌زبانگی،

دوزبانگی،

چندزبانگی،

سرمایه اجتماعی،

کرمانشاه.

رابطه دوزبانگی و سرمایه اجتماعی موضوعی درخور توجه در پژوهش‌های جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی است. هدفی که در این نوشتار دنبال می‌شود بررسی همبستگی بین دو متغیر دوزبانگی و سرمایه اجتماعی است؛ در این زمینه، این پرسش مطرح می‌شود: آیا دوزبانگی با سرمایه اجتماعی رابطه همبستگی دارد؟ به بیان دیگر، آیا افراد دوزبانه از سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به تک‌زبانها برخوردار هستند؟ این پژوهش به روش پیمایشی درباره ۳۸۵ نمونه آماری از شهروندان شهر کرمانشاه انجام شده است. روش گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده و برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری PPS استفاده شده است. بنابر یافته‌های پژوهش، بین «تک‌زبانگی و دوزبانگی»، «دوزبانگی و چندزبانگی»، «تک‌زبانگی، دوزبانگی و چندزبانگی» برحسب میانگین سرمایه اجتماعی، تفاوت معنادار آماری وجود دارد. نتیجه کلی پژوهش بیانگر آن است که همبستگی نسبتاً قوی بین دوزبانگی و سرمایه اجتماعی وجود دارد. البته معنای این رابطه آن نیست که دوزبانگی لزوماً سرمایه اجتماعی بالاتری را تضمین می‌کند، بلکه به این معناست که این رابطه ابزارهای زبانی و فرهنگی را در اختیار گویشوران قرار می‌دهد. این می‌تواند توسعه اجزای اصلی سرمایه اجتماعی یعنی توسعه شبکه‌ها و منابع اجتماعی را آسان کند.

استناد: اکبری، امین؛ مرادی، روناک (۱۴۰۴). بررسی رابطه دوزبانگی و سرمایه اجتماعی: مطالعه موردی شهروندان ۱۸ تا ۶۰ سال شهر کرمانشاه. مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، ۱۳ (۲)، ۱-۱۷. <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10787.1772>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان
DOI: <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10787.1772>

۱- مقدمه

از دهه ۱۹۲۰ تا ۱۹۶۰ ادعا می‌شد که دوزبانگی^۱ تأثیری منفی بر هوش و توانایی دانش‌آموزان دوزبانه دارد (اسمیت^۲، ۱۹۳۵؛ سائر^۳، ۱۹۲۳). اما پس از دهه ۱۹۶۰، در پژوهش‌های گوناگون ارتباط نزدیکی بین دوزبانگی و دیگر مزایای شناختی تشخیص داده شد (آنیسفلد^۴، ۱۹۶۴؛ پیل و لامبرت^۵، ۱۹۶۲؛ دونکان و دآویلا^۶، ۱۹۷۹). برپایه این پژوهش‌ها، دوزبانگی می‌تواند آگاهی از عملیات زبانی را افزایش دهد و راهبردها، راهکارها و خودآگاهی زبانی را بهبود بخشد. دوزبانگی به معنای انعطاف‌پذیری شناختی^۷ و آگاهی فرازبانی بالاتر است و دانش‌آموزان می‌توانند هنگام گسترش مهارت‌های زبان اول خود به سطح بالایی از مهارت در زبان دوم دست یابند (کامینز و سوین^۸، ۱۹۸۶).

دوزبانگی و بیشتر از آن چندزبانگی^۹ به صورت اتفاقی یا برنامه‌ریزی شده قابلیت را در فرد ایجاد می‌کند که می‌تواند به موفقیت او در زندگی کمک شایانی بکند. در مطالعه‌ای مقطعی، دوزبانها در وظایف اجرایی عملکرد بهتری نسبت به تک‌زبانها داشتند (بایالیستاک^{۱۰} و دیگران، ۲۰۰۸). در مطالعه‌ای طولی، دوزبانگی با حافظه و عملکرد اجرایی بهتر مرتبط بود (زاهونی^{۱۱} و دیگران، ۲۰۱۴). همچنین براساس مطالعه طولی دیگری، دوزبانها در دو زمینه یعنی یادآوری حافظه رویدادی^{۱۲} و روانی حروف، بهتر از تک‌زبانها عمل می‌کردند (الجانبرگ^{۱۳} و دیگران، ۲۰۱۳). نتایج این پژوهش‌ها، تفاوت تعیین‌کننده و برتری دوزبانگی و چندزبانگی را بر تک‌زبانگی نشان می‌داد. دوزبانگی از ابعاد متعددی می‌تواند برای فرد اهمیت داشته باشد. از نظر جامعه‌شناختی، تحت شرایط مناسب، دوزبانگی باید به مهارت ارتباط بین‌فرهنگی منجر شود (اواندو و پریز^{۱۴}، ۲۰۰۰). همچنین دوزبانگی می‌تواند به آسان‌شدن ارتباط و بهبود مهارت‌های ارتباطی بین‌فردی کمک کند. آشنایی و تسلط به زبانی دیگر غیر از زبان مادری به معنای آشنایی با فرهنگ و عناصر فرهنگی و الگوهای فرهنگی دیگر است و به‌طور کلی، درک بین‌فرهنگی فرد را افزایش می‌دهد. این امر، گستره فکری فرد را وسعت می‌بخشد، تعاملات او را تقویت می‌کند، تنوع را ترویج و احتمالاً تعصبات قومی و ملی و زبانی را کاهش می‌دهد. علاوه‌براین، دوزبانگی به‌ویژه به دانش‌آموزانی که زبان خانه و مدرسه آن‌ها متفاوت است کمک می‌کند تا در دنیای خود تقارن و سازگاری پیدا کنند، حس اعتمادبه‌نفس خود را تقویت کنند و در مدرسه موفق باشند (کامینز و سوین، ۱۹۸۶). تک‌زبانگی در دنیای امروز، فرد را در قلمرو جغرافیایی خود حبس و محدودیت‌هایی برای او ایجاد می‌کند؛ برعکس، مرزها به روی دوزبانها و چندزبانها باز است؛ حتی ممکن است دوزبانها زندگی مفرح‌تر و بانشاط‌تری را تجربه کنند.

از نظر اقتصادی، در اقتصاد جهانی‌شده، دوزبانگی می‌تواند به‌طور قابل‌توجهی به خروجی اقتصادی یک کشور کمک کند، مزیت رقابتی در بازار کار ایجاد کند و بهره‌وری نیروی کار و روابط تجاری را بهبود بخشد و چشم‌انداز شغلی و فرصت‌های اقتصادی را برای افرادی افزایش دهد که توانایی صحبت کردن به دو یا چند زبان را دارند. دوزبانگی می‌تواند دایره انتخاب شغلی فرد را از لحاظ محدوده جغرافیایی در دنیای بدون مرز امروز گسترش دهد و مزایای مادی بیشتر برای او به دنبال داشته باشد و بر تولید اقتصادی یک کشور تأثیر مثبت بگذارد (نیومن^{۱۵}، ۲۰۲۳).

دوزبانگی، از نظر روان‌شناختی می‌تواند بر رشد شناختی ادراک کودکان، به‌ویژه در مناطق کنترل توجه^{۱۶}، حافظه عملیاتی و

1. bilingualism

2. M. E. Smith

3. D. J. Saer

4. E. Anisfeld

5. E. Peal & W. E. Lambert

6. S. E. Duncan & E. A. De Avila

7. cognitive flexibility

8. J. Cummins & M. Swain

9. multilingualism

10. E. Bialystok

11. L. B. Zahodne

12. episodic memory

حافظه رویدادی خاطرات مربوط به رویدادهای خاص، حقایق شخصی، رویدادهای کلی و عکس‌های فوری از لحظه‌های خاص در زمان را ذخیره می‌کند.

13. J. K. Ljungberg

14. C. Ovando & R. Perez

15. L. Newman

16. the zones of attention control

انعطاف‌پذیری شناختی تأییری مثبت داشته باشد. همچنین ممکن است زبان آموزان دوزبانه در مقایسه با کودکان تک‌زبانه، مهارت‌های برنامه‌ریزی و سازماندهی بهتری مانند تغییر وظیفه و کنترل بازدارنده داشته باشند. این مزیت‌های شناختی ممکن است به دلیل نیازهای شناختی مدیریت دو زبان باشد که می‌تواند به افزایش انعطاف‌پذیری شناختی و مهارت‌های حل مسئله منجر شود (علی، ۲۰۲۳). به نظر می‌رسد دوزبانگی قادر است که راه موفقیت را برای فرد نسبت به افراد دیگر هموار سازد؛ از این رو، می‌توان آن را با سرمایه اجتماعی^۲ مرتبط دانست. از نظر هانیفن، سرمایه اجتماعی دارایی‌هایی است که در زندگی روزانه افراد وجود دارد؛ مانند حسن تفاهم، رفاقت و دوستی، احساس همدردی در روابط اجتماعی بین افراد و بین خانواده‌هایی که یک واحد اجتماعی را تشکیل می‌دهند (هانیفن، ۱۹۱۶، به نقل از وولکاک و نارایان، ۲۰۰۰). بنابراین، در مقاله حاضر در پی واکاوی و تبیین بررسی رابطه دوزبانگی با مقوله سرمایه اجتماعی هستیم. اکنون این پرسش مطرح است: رابطه هم‌بستگی بین ویژگی دوزبانگی با سرمایه اجتماعی چیست؟ به عبارت دیگر، آیا افراد دوزبانه از سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به افراد تک‌زبانه برخوردار هستند؟ این پرسشی است که نویسندگان مقاله پیش‌رو با انجام کاری پژوهشی در سطح شهر کرمانشاه به شیوه‌ای علمی درصدد پاسخ‌گویی به آن بوده‌اند. شهر کرمانشاه یکی از کلان‌شهرهای چندقومیتی و چندزبانی ایران در غرب کشور است که جمعیتی بالغ بر یک میلیون نفر دارد. بنابر شورای فرهنگ عمومی کشور (۱۳۹۱)، اغلب جمعیت این شهر کردزبان (۹۲/۵ درصد) هستند؛ البته در طرح مذکور، لک‌زبان‌ها از کردها تفکیک نشده‌اند و در یک گروه قرار گرفته‌اند. طبق این طرح، جمعیت فارس‌زبان‌های کرمانشاه ۴/۲ درصد و لرها ۰/۷ درصد برآورد شده‌اند. بنابراین، این پژوهش در شهری انجام شده که زبان رسمی آن فارسی است و مردم شهر غالباً با زبان کردی و برخی نیز با گویش لکی صحبت می‌کنند. ذکر این نکته از این نظر اهمیت دارد که با وجود حضور فارس‌زبان‌ها و تعدادی از افراد نسل جوانی که زبان فارسی را به عنوان زبان اول یاد گرفته‌اند و اکنون چندان قادر نیستند به زبان محلی صحبت کنند و به اصطلاح بلومفیلد^۵ (۱۹۳۳: ۵۵) دچار تغییر زبان شده‌اند، اکثر جمعیت این شهر دوزبانه هستند و با ورود ارزش‌های مدرنیته و فراهم شدن زمینه از بُعد آموزشی، چندزبانگی نیز در حال گسترش است. با این توضیح، فرضیه‌های پژوهش حاضر نیز از این قرارند:

۱. بین افراد تک‌زبانه و دوزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.
۲. بین افراد تک‌زبانه، دوزبانه و چندزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.
۳. بین افراد دوزبانه و چندزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.

۲- چارچوب نظری

در بحث مبانی نظری پژوهش دو موضوع «زبان، دوزبانگی و چندزبانگی» و «سرمایه اجتماعی» بررسی می‌شود که متغیرهای مستقل و وابسته این پژوهش هستند.

۲-۱ زبان، دوزبانگی و چندزبانگی

زبان بزرگ‌ترین و پیچیده‌ترین نماد بشری است. زبان پدیده‌ای اجتماعی است که زمان پیدایش آن به زمان شکل‌گیری نخستین اجتماعات بشری برمی‌گردد و به دلیل نیاز ارتباطی انسان‌ها به یکدیگر پدید آمده است و مهم‌ترین نقش آن ایجاد ارتباط است (مدرسی، ۱۴۰۰). این پدیده اجتماعی طی سالیان دراز تنوع، گسترش و تکامل یافته است. تنوع زبانی به دلایل زیادی ارزشمند است: نخست اینکه زبان بیانگر هویت و گنجینه تاریخ است. هر گروه فرهنگی خود را با عناصر فرهنگی تعریف می‌کند و زبان یکی از مهم‌ترین این عناصر است. به نظر می‌رسد مردم خود را با زبان مادری خود تعریف می‌کنند و با این زبان می‌توانند عناصر فرهنگی دیگری را منتقل کنند. علاوه بر این، مردم عموماً احساسات و نظرات خود را به زبان اول (مادری) خود بهتر بیان می‌کنند. دوم اینکه زبان‌ها حامل دانش بشری هستند که برای هر زبانی منحصر به فرد است و از دست دادن هر زبانی در واقع از دست دادن این دانش نیز هست. سوم اینکه زبان‌ها برای مطالعه جالب هستند؛ دانش فرهنگی و تاریخی موجود در زبان منبع دانشی است که ارزش حفظ آن‌ها را چندبرابر می‌کند. چهارم

1. A. Ali
2. social capital
3. L. J. Hanifan
4. M. Woolcock
5. L. Bloomfield

اینکه بوم‌شناسی فرهنگی^۱ متنوع، زیست‌بوم‌ها را تقویت می‌کند و با ثبات و قابلیت‌های محیط‌زیست رابطه مستقیم دارد. از این‌رو، تنوع زبانی نیز می‌تواند توانایی و پایداری یک جامعه را تضمین کند (بیکر^۲، ۲۰۰۶).

براساس نتایج برخی پژوهش‌ها، دوزبانگی با خلاقیت نیز مرتبط است گرچه سازوکارهای این ارتباط به‌خوبی درک نشده است. یک احتمال این است که مهارت‌هایی که دوزبان‌ها در جابه‌جایی بین زبان‌ها استفاده می‌کنند، فرایندهای شناختی مرتبط با خلاقیت را نیز ارتقا می‌دهند. برخی یافته‌ها نشان می‌دهد که دوزبانگی می‌تواند توسعه مؤلفه‌های مختلف خلاقیت را از طریق بازداری شناختی^۳ قوی‌تر و انعطاف‌پذیری شناختی ارتقا دهد (شیبا^۴ و دیگران، ۲۰۲۲). به‌علاوه، با ثابت در نظر گرفتن سایر متغیرها، دوزبان‌ها بیشتر از تک‌زبان‌ها می‌دانند و از این زبان‌ها برای اهداف مختلف و در موقعیت‌های گوناگون استفاده می‌کنند (مک‌کی^۵، ۱۹۶۸).

از نظر وضعیت تسلط و اشراف بر تعداد زبان می‌توان مفاهیم زیر را از هم متمایز کرد:

زبان مادری^۶؛ زبان مادری زبان والدین است؛ این ساده‌ترین تعریف برای زبان مادری است. گارسیا^۷ و بیکر (۱۹۹۵) چهار معیار مختلف را برای زبان مادری تعیین کرده‌اند: ۱. منشأ^۸ یا اولین زبانی که مردم یاد می‌گیرند. ۲. مهارت^۹ یعنی زبانی که یک نفر آن را بهتر از دیگران می‌داند. ۳. کارکرد^{۱۰} یا زبانی که بیشتر استفاده می‌شود. ۴. شناسایی^{۱۱} یا زبانی که افراد با آن شناسایی می‌شوند. در پژوهش پیش‌رو، زبان مادری و تک‌زبانگی^{۱۲} یکسان در نظر گرفته شده است؛ به این معنا که فرد تنها با زبان مادری و نه زبانی دیگر آشنا باشد.

دوزبانگی: منظور از دوزبانگی، فرد یا اجتماعی است که بیش از یک زبان را برای برقراری ارتباط استفاده می‌کند. دوزبانگی اصطلاحی عام است که با دو مفهوم فردی و اجتماعی به کار می‌رود؛ گاه این پدیده در سطح افراد (فرد دوزبان) و گاه در سطح جامعه (جامعه دوزبان) مطرح می‌شود (مدرسی، ۱۴۰۰). در پژوهش حاضر، دوزبانگی ناظر بر فرد است و منظور آن است که فرد غیر از زبان مادری به یک زبان دیگر، خواه زبان‌های ایرانی خواه زبان‌های خارجی، آشنا باشد و توانایی برقراری ارتباط داشته باشد.

چندزبانگی: مدرسی (۱۴۰۰) در تعریفی ساده از چندزبانگی، به فرد یا اجتماعی اشاره می‌کند که بیش از دو زبان را برای برقراری ارتباط استفاده کند. درمقابل، فلین^{۱۳} (۲۰۱۶) چندزبانی را حضور تعدادی زبان در یک کشور، استفاده از سه یا چند زبان و توانایی صحبت به چند زبان می‌داند؛ به این ترتیب، سه ویژگی حضور/استفاده/توانایی را در تعاریف خود برجسته می‌کند. از این‌رو، آرونین^{۱۴} (۲۰۱۸) چندزبانگی را پدیده‌ای پیچیده و چالش‌برانگیز می‌داند. به اعتقاد وی، امروزه اهمیت چندزبانگی از نقش‌های محلی و خصوصی خود فراتر رفته است و اهمیتی بسیار گسترده‌تر و جهانی دارد و یکی از ضروری‌ترین شیوه‌های ارتباط اجتماعی در جهان است. منظور از چندزبانگی در پژوهش حاضر آن است که فرد حداقل غیر از زبان مادری با دو زبان دیگر آشنا باشد و توانایی برقراری ارتباط داشته باشد.

۲-۲ سرمایه اجتماعی

اصل مفهوم سرمایه اجتماعی را هانیفن^{۱۵} در سال ۱۹۱۶ که در آموزش و پرورش ایالت ویرجینیای آمریکا خدمت می‌کرد، در مقاله‌ای به کار برد. صاحب‌نظرانی مانند پاتنام^{۱۶}، بوردیو^{۱۷}، کلن^{۱۸} و فوکویاما^{۱۹} نظریه‌هایی درباره سرمایه اجتماعی ارائه کرده‌اند.

پاتنام (۱۹۹۳) سرمایه اجتماعی را ویژگی‌های سازمان‌های اجتماعی مانند شبکه‌ها، هنجارها و اعتمادی می‌داند که اقدام و همکاری

1. cultural ecology
2. C. Baker
3. cognitive inhibition
4. T. Xia
5. W. Mackey
6. mother tongue
7. O. Garcia
8. origin
9. competence
10. function
11. identification
12. monoligualism
13. S. Flynn
14. L. Aronin
15. L. J. Hanifan
16. R. Putnam
17. P. Bourdieu
18. J. Coleman
19. F. Fukuyama

برای منافع متقابل را آسان می‌کنند. او تمایز مهمی بین دو شکل اساسی سرمایه اجتماعی یعنی پل‌زدنی^۱ (فراگیر) و پیوندی^۲ (انحصاری) ایجاد می‌کند. سرمایه پیوندی یا درون‌گروهی ارتباط‌های نزدیک‌تر بین افراد را توصیف می‌کند و با پیوندهای قوی مشخص می‌شود که به تقویت هویت‌های انحصاری و حفظ همگنی تمایل دارند. ازسوی دیگر، سرمایه پل‌زدنی یا برون‌گروهی، ارتباط‌های دورتر بین مردم را توصیف می‌کند و با پیوندهای ضعیف مشخص می‌شود. سرمایه پل‌زدنی ارتباطات فراگیرتر بین مردم را دربرمی‌گیرد و عمدتاً بر پیوندهای متقابل^۳ تأکید دارد که افراد را در تقسیم‌های مختلف اجتماعی گرد هم می‌آورد. هر نوع سرمایه اجتماعی برای رسیدن به اهداف مختلف مفید است. سرمایه اجتماعی پیوندی برای هم‌بستگی و وفاداری درون‌گروهی و برای تقویت هویت‌های خاص مناسب است؛ درحالی‌که پیوندهای پل‌زدنی برای پیوند با دارایی‌های خارجی و انتشار اطلاعات بهتر است که می‌تواند هویت‌های گسترده‌تر و تعامل متقابل ایجاد کند (پاتنام، ۲۰۰۰). این تعریف به‌وضوح سرمایه اجتماعی را به‌عنوان دارایی جمع معرفی می‌کند؛ زیرا «سرمایه» به سازمان اجتماعی مربوط می‌شود که بر کنش فردی تأثیر می‌گذارد تا ویژگی‌های فرد که عمل آن‌ها را تعیین می‌کند.

به‌باور بوردیو (۱۹۸۶)، سرمایه اجتماعی عبارت از مجموعه منابع بالفعل یا بالقوه‌ای است که شبکه‌ای بادوام از روابط کم‌پویش نهادینه و آشنا و مرتبط با شناخت متقابل را تشکیل می‌دهد. کاربرد سرمایه اجتماعی از نظر بوردیو بر این درک استوار است که افراد چگونه با سرمایه‌گذاری بر روابط گروهی، وضعیت اقتصادی خود را در یک فضای اجتماعی سلسله‌مراتبی (جامعه سرمایه‌داری) بهبود می‌بخشند. از این‌رو، می‌توان رویکرد او را ابزاری، فردگرا و بیشتر تضادگرا تلقی کرد. بوردیو برخلاف پاتنام (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی را دارایی خصوصی می‌داند.

از نظر کلمن (۱۳۷۷)، سرمایه اجتماعی ویژگی‌های معینی دارد که آن را از کالاهای خصوصی که در نظریه اقتصاد نئوکلاسیک بحث می‌شود، متمایز می‌کند. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: به‌آسانی مبادله نمی‌شود، سرمایه اجتماعی دارایی شخصی هیچ‌یک از افرادی نیست که از آن سود می‌برند، نتیجه فرعی فعالیت‌های دیگر است و معمولاً شخصی خاص آن را به وجود نمی‌آورد؛ سرمایه اجتماعی در صورت استفاده بیشتر نه تنها مستهلک نمی‌شود، بلکه افزایش می‌یابد (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۸۲-۴۹۰).

نظریه‌پرداز دیگر در حوزه سرمایه اجتماعی، فوکویاما است. او سرمایه اجتماعی را مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی (صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه) تعریف می‌کند که اعضای گروهی در آن سهیم هستند که همکاری و تعاون بین آن‌ها مجاز است (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۱۱-۱۲). از نظر فوکویاما (۱۳۸۵)، مهم‌ترین منابع سرمایه اجتماعی، خانواده و هنجارهای اجتماعی هستند.

بنابراین، همان‌گونه که از نظریه‌های نظریه‌پردازان این مفهوم پیداست، سرمایه اجتماعی هم برای فرد و هم برای گروه مزایایی دارد. جوامع دارای شبکه‌های اجتماعی و انجمن‌های مدنی متنوع در موقعیت قوی‌تری برای مقابله با فقر و آسیب‌پذیری قرار دارند؛ حل و فصل اختلافات و استفاده از فرصت‌های جدید از دیگر مزایایی است که سرمایه اجتماعی برای افراد و گروه‌ها به‌همراه می‌آورد. فقدان پیوندهای اجتماعی می‌تواند به همان اندازه تأثیر مهم داشته باشد. برای مثال، یکی از ویژگی‌های مشخص فقیربودن این است که فرد عضو شبکه‌های اجتماعی و مؤسساتی نیست که می‌تواند برای تأمین شغل خوب و مسکن مناسب استفاده شوند (وولکاک و نارایان، ۲۰۰۰).

سرمایه اجتماعی شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی دارد که در ادامه به سه مورد از درخور توجه‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

اعتماد اجتماعی^۴: به‌عقیده فوکویاما (۱۹۹۵) اعتماد، انتظاری از یکدیگر است که درون یک اجتماع منظم، صادق و توأم با رفتارهای مشارکتی و مبتنی بر هنجارهای مشترک شکل می‌گیرد. داسگوپتا^۵ (۱۹۸۸) نیز بیان می‌کند اعتماد دقیقاً به‌دلیل وجود یا نبود آن اهمیت زیادی دارد و می‌تواند تأثیری قوی بر کاری داشته باشد که ما برمی‌گزینیم و در بسیاری موارد می‌توانیم آن را انجام دهیم.

انسجام اجتماعی^۶: بنابر چئونگ^۷ و دیگران (۲۰۰۷)، انسجام اجتماعی به ارزش‌ها و هدف مشترک در یک جامعه مانند هم‌بستگی برای افراد با پیشینه‌های مختلف اشاره دارد. انسجام اجتماعی نشان‌دهنده اعتماد و حمایت متقابل در یک جامعه است که باعث می‌شود

1. bridging

2. bonding

3. mutual ties

4. social trust

5. P. Dasgupta

6. social cohesion

7. P. Cheong

افراد درون جامعه احساس کنند که به یکدیگر مرتبط هستند و مورد حمایت همدیگر واقع می‌شوند (کاواچی و برکمن^۱، ۲۰۰۰). مشارکت اجتماعی^۲: مشارکت اجتماعی فرایندی است که طی آن افراد در تصمیم‌گیری مؤسسات، برنامه‌ها و محیط‌هایی شرکت می‌کنند که بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد (واندرمن و فلورین^۳، ۲۰۰۰؛ هلر^۴ و دیگران، ۱۹۸۴). مشارکت اجتماعی در بافتی اجتماعی صورت می‌گیرد؛ جایی که افراد در بسیاری از شبکه‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی به فعالیت‌های اجتماعی می‌پردازند. اشکال مشارکت با مسائلی تعیین می‌شوند که در یک جامعه و یک مکان به وجود می‌آیند و شامل فرهنگ، هنجارها، ارزش‌ها و نهادهای آن است (سیکوگنانی^۵ و دیگران، ۲۰۰۸).

۳- پیشینه پژوهش

یکی از دلایل اهمیت و ضرورت این پژوهش آن است که برخلاف اهمیت این موضوع، تحقیقات اندکی در زمینه ارتباط بین دو متغیر دوزبانگی و سرمایه اجتماعی انجام شده است. در این بخش برخی از این پژوهش‌ها را بررسی می‌کنیم. خدروی و مؤمنی ماسوله (۱۳۹۵) تفاوت سلامت اجتماعی را در میان دو گروه از افراد دوزبانه و تک‌زبانه انجام داده‌اند. آن‌ها ابعاد سلامت اجتماعی را مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، یکپارچگی اجتماعی و پذیرش اجتماعی در نظر گرفته‌اند. در نهایت، آن‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که بین سلامت اجتماعی کل و ابعاد آن در دو گروه دانشجویان، تفاوت معناداری به نفع دوزبانه‌ها وجود دارد. اگرچه این پژوهش کاملاً بر پژوهش حاضر منطبق نیست، در برخی شاخص‌های سلامت اجتماعی و سرمایه اجتماعی باهم یکی هستند؛ از این نظر، پژوهش یادشده به عنوان یکی از پیشینه‌های پژوهش پیش‌رو مطرح شده است.

نژادمحمد و دیگران (۱۳۹۸) رابطه بین سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خانواده با یادگیری زبان فارسی در کودکان پیش‌دبستانی آذری زبان را بررسی کرده‌اند. این پژوهش به روش پیمایشی^۶ و با تمرکز بر والدین کودکان آذری زبان شهر تبریز انجام شده است. پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که بین سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده و یادگیری زبان فارسی در کودکان پیش‌دبستانی آذری زبان رابطه‌ای مثبت وجود دارد؛ یعنی به میزانی که سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، یادگیری زبان دوم در دوره پیش‌دبستانی را تقویت می‌کنند، کودکان طی تحصیل عملکرد بهتری خواهند داشت. تفاوت پژوهش مذکور با پژوهش حاضر این است که پژوهشگران سرمایه اجتماعی را متغیر مستقل برای یادگیری زبان دوم قرار داده‌اند؛ درحالی که در پژوهش حاضر سرمایه اجتماعی متغیر وابسته است.

خنیفر و عسکری متین (۱۴۰۱) با استفاده از راهکارهای پژوهش کیفی، درک ساختاری اثر فزاینده آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان را بررسی کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که آثار مستقیم و غیرمستقیم آموزش زبان خارجی بر تقویت سرمایه اجتماعی معلمان مؤثر است. نقدهایی که می‌توان درباره پژوهش یادشده مطرح کرد این است که پژوهشگران زبان دوم را به یک زبان خارجی -نه هر زبانی- محدود کرده‌اند؛ همچنین پژوهش را به روش کیفی و درباره جامعه‌ای محدود انجام داده‌اند؛ درحالی که در پژوهش پیش‌رو، زبان دوم در دوزبانگی لزوماً یک زبان خارجی نیست؛ به علاوه، پژوهش به روشی کمی درباره جامعه‌ای گسترده انجام شده است.

هومین‌فر^۷ (۲۰۱۴) به کشف و تفسیر تجربه‌ها و واکنش‌های مشترک دانش‌آموزان و معلمان آذری و کرد نسبت به سیاست آموزشی تک‌زبانه در جامعه چندزبانه ایران پرداخته است. مصاحبه با ۹ دانش‌آموز، ۷ معلم و ۲ کارشناس که در دو شهر کردستان و دو شهر آذری زبان ایران با روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی^۸ گردآوری شده است، او را به این نتیجه رسانده که نبود زبان مادری در نظام آموزشی ایران مشکلاتی را برای شرکت‌کنندگان در زمینه‌های تحصیلی و هویتی ایجاد کرده است. به علاوه، به نظر هومین‌فر، داشتن آموزش دوزبانه مناسب برای همه جامعه ایران می‌تواند نوعی سرمایه اجتماعی باشد. در پژوهش هومین‌فر، اگرچه به طور مستقیم درباره سرمایه

1. I. Kawachi & L. Berkman

2. social participation

3. A. Wandersman & P. Florin

4. K. Heller

5. E. Cicognani

6. survey method

7. E. Hoominfar

8. snowball sampling

اجتماعی بحث نشده است، سرمایه اجتماعی در نتیجه پژوهش او مشاهده می‌شود. باقروف^۱ (۲۰۲۰) که تأثیر دوزبانگی بر رشد و توسعه اجتماعی فرد در جمهوری آذربایجان را بررسی کرده است، به این نتیجه رسیده است که دوزبانگی تأثیر مثبتی بر رشد و توسعه اجتماعی فرد دارد و دوزبانها در رشد اجتماعی-شناختی از تک‌زبانها بهتر عمل می‌کنند. نتایج او بیانگر آن است که مسئله اصلی در یادگیری زبان دوم، مزیت مشاهده‌شده در آموزش است؛ دانش به‌دست‌آمده در زبان کم‌کم خود را در رشد اجتماعی-شناختی نشان می‌دهد. دوزبانها در درک هر موضوعی، تصمیم‌گیری آگاهانه و پاسخ سریع‌تر و بهتری دارند؛ البته ممکن است استثنا وجود داشته باشد.

پژوهش‌های فوق، هریک از زاویه‌ای خاص به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم به رابطه دوزبانگی و سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند. در پژوهش حاضر ضمن الهام‌گرفتن از پژوهش‌های پیشین، درصدد بودیم که پژوهش را در قالب روشی کمی و به روش پیمایشی در یک جامعه آماری گسترده با جمعیتی بیش از یک‌میلیون نفر انجام دهیم. این کار قابلیت تعمیم‌بخشی وسیع‌تری را خواهد داشت و نتایج آن از قابلیت اعتماد بالاتری برخوردار خواهد بود.

۴- روش‌شناسی

روشی که برای پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است، پیمایش است. پیمایش عبارت از گردآوری داده‌ها است که با طرح و نقشه به‌عنوان راهنمای عملی توصیف یا پیش‌بینی یا برای تجزیه و تحلیل روابط بین برخی متغیرها صورت می‌گیرد. مزیت پیمایش بر روش‌های دیگر در کارآمدی و قدرت توصیف مناسب ویژگی‌های واحدهای تحلیل و مقایسه دقیق خصوصیات آن‌ها به‌کمک استنباط‌های علی است (دواس^۲، ۱۳۷۶). دلیل انتخاب این روش، گستردگی جامعه آماری و کسب نتایج دقیق درباره یک کلان‌شهر است. باتوجه‌به اینکه شیوه مسلط گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های پیمایشی، پرسش‌نامه^۳ است (بیکر، ۱۳۷۷؛ دواس، ۱۳۷۶)، روش به‌کاررفته برای گردآوری داده‌ها در این پژوهش پرسش‌نامه است.

جامعه آماری پژوهش پیش‌رو کلیه شهروندان ۱۸ تا ۶۰ سال شهر کرمانشاه است. باتوجه‌به گستردگی میزان جامعه آماری و دسترسی‌نداشتن به همه اعضای جامعه، باید تعدادی از افراد که معرف جامعه کل باشند به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شوند. در پژوهش حاضر، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای^۴ با احتمال متناسب با حجم^۵ (PPS) استفاده شده است. هرگاه خوشه‌هایی که قرار است از آن‌ها نمونه‌گیری شود، حجم‌های کاملاً متفاوتی داشته باشند، بهتر است از طرح نمونه‌گیری اصلاح‌شده‌ای به نام نمونه‌گیری با احتمال متناسب با حجم استفاده شود. این طرح نمونه‌ای به دست می‌دهد که در آن هر عنصر برای انتخاب شدن شانس مساوی دارد. شانس هر خوشه نیز برای انتخاب شدن متناسب با حجم آن است (بی^۶، ۱۳۸۵: ۴۶۱-۴۶۲). در این پژوهش، شهر کرمانشاه به خوشه‌هایی تقسیم شده و در هر خوشه، متناسب با حجم تعدادی پرسش‌نامه تکمیل شده است. برای تعیین حجم نمونه نیز از جدول کرجسی و مورگان^۷ (۱۹۷۰) استفاده شده است؛ باتوجه‌به جامعه آماری این پژوهش که بالاتر از صدهزار نفر است، مقدار به‌دست‌آمده به‌عنوان حجم نهایی نمونه آماری ۳۸۴ است و برای کاهش ضریب خطا مقدار آن به ۳۸۵ نفر افزایش یافته است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از برنامه نرم‌افزاری (SPSS)^۸ استفاده شده است. در محیط برنامه SPSS، برای بررسی آمار توصیفی از جدول، نمودار و شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مانند نما، میانه^۹، میانگین^{۱۱}، واریانس^{۱۲}، انحراف معیار^{۱۳} متناسب با سطح سنجش هر متغیر استفاده شده است. برای آمار استنباطی^{۱۴} نیز متناسب با سطوح سنجش خاص، آماره‌های آزمون تی دو گروه مستقل^{۱۵} و

1. S. M. Baghirova
2. D. De Vaus
3. questionnaire
4. cluster sampling
5. probability proportionate to size
6. E. R. Babbie
7. R. V. Krejcie & D. W. Morgan
8. Statistical Package for Social Sciences
9. mode
10. median
11. mean
12. varaince
13. standard deviation
14. statistical inference
15. independent samples T-test

تحلیل واریانس یک‌طرفه^۱ به کار گرفته شده است.

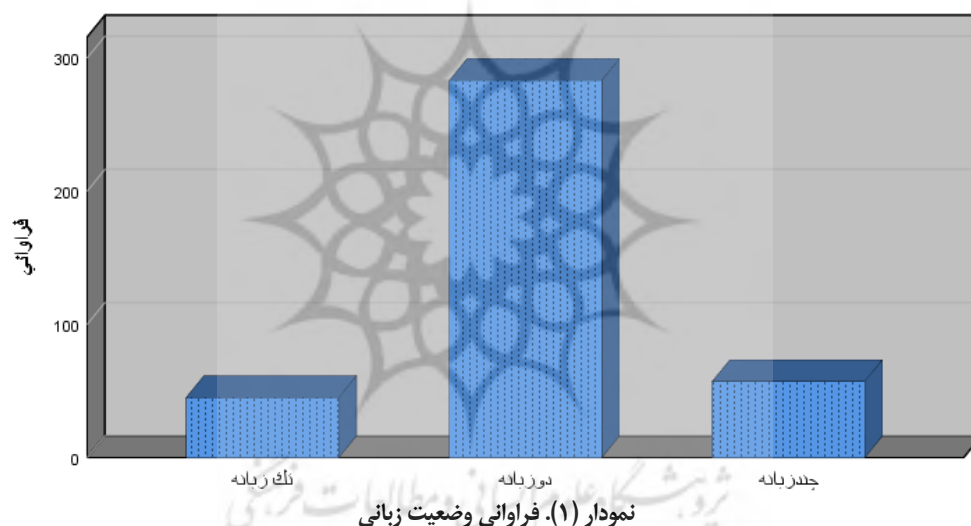
۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱ آمار توصیفی

پژوهش حاضر درباره یک نمونه آماری ۳۸۵ نفری از افراد ۱۸ تا ۶۰ سال شهر کرمانشاه انجام شده است. میانگین سنی این افراد ۳۳/۴۶، میانه سنی آن‌ها ۳۳ سال و نما یا بیشترین فراوانی ۳۲ سال است. از نظر جنسی، ۵۲/۵ درصد از نمونه آماری به مردان و ۴۷/۵ درصد به زنان تعلق دارد. از لحاظ تعداد زبان‌هایی که پاسخ‌گویان با آن آشنایی داشته‌اند و می‌توانسته‌اند به آن زبان صحبت کنند، همان‌طور که جدول و نمودار زیر گویای آن است، پاسخ‌گویان به سه طبقه تک‌زبان با ۱۱/۷ درصد، دوزبان با ۷۳/۵ درصد و چندزبان با ۱۴/۸ درصد تقسیم‌بندی شده‌اند.

جدول (۱). فراوانی، درصد، درصد واقعی و تجمعی پاسخ‌گویان از نظر تعداد زبان‌های مسلط

فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد فراوانی تجمعی
تک‌زبان	۴۵	۱۱/۷	۱۱/۷
دوزبان	۲۸۳	۷۳/۵	۸۵/۲
چندزبان	۵۷	۱۴/۸	۱۰۰/۰
کل	۳۸۵	۱۰۰/۰	

در جدول (۱) و نمودار (۱)، همان‌گونه که مشاهده می‌شود شمار دوزبان‌ها بسیار بالاست و این به دلیل ویژگی و ماهیت شهر کرمانشاه است که شهری غالباً دوزبان محسوب می‌شود. شایان ذکر است که پژوهشگران در ابتدا تصور می‌کردند که تعداد و درصد تک‌زبان‌ها کمتر از این میزان باشد؛ اما به این صورت نیست. به نظر می‌رسد علت درصد قابل‌توجه تک‌زبان‌ها در شهر کرمانشاه، به اجتناب برخی خانواده‌ها از محاوره کردی یا لکی با فرزندان خود در محیط خانواده مربوط باشد. همچنین هژمونی فرهنگی^۲ زبان فارسی بر زبان‌های بومی باعث شده است که برخی زبان بومی و محلی خود را پنهان کنند؛ این از ویژگی‌های بسیاری از جوامعی است که هژمونی فرهنگی اکثریت بر اقلیت آن را به وجود آورده است.

جدول (۲) وضعیت توصیفی متغیر وابسته پژوهش یعنی سرمایه اجتماعی را نشان می‌دهد. در این پژوهش، برای سنجش سرمایه اجتماعی، از ابزار اونیکس و بولن^۳ (۲۰۰۰) استفاده شده است. این ابزار ۳ شاخص و ۳۵ گویه^۴ دارد و از طریق طیف لیکرت^۵، اندازه‌گیری شده است.

1. one-way analysis of variance

2. cultural hegemony: تسلط فرهنگی یک زبان بر دیگر زبان‌ها در جامعه‌ای چندزبان

3. J. Onyx & P. Bullen

4. item

5. Likert scale

جدول (۲). شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر سرمایه اجتماعی

متغیر	میانگین	میانه	نما	واریانس	انحراف معیار	دامنه	حداقل	حداکثر
سرمایه اجتماعی	۱۰۳/۲۸	۱۰۱	۹۳	۴۱۵/۵۵۷	۲۰/۳۸	۹۶	۶۰	۱۵۶

حداقل نمره‌ای که پاسخ‌گویان از این متغیر کسب کرده‌اند ۶۰ و حداکثر نمره ۱۵۶ در دامنه ۹۶ نمره‌ای است. میانگین نمرات پاسخ‌گویان برابر با ۱۰۳/۲۸، میانه نمره ۱۰۱ و نما یا بیشترین فراوانی ۹۳ است.

۵-۲ آمار استنباطی

فرضیه اول: بین افراد تک‌زبانه و دوزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.

جدول (۳). نتایج آزمون تی دو گروه مستقل افراد تک‌زبانه و دوزبانه با سرمایه اجتماعی

آزمون لون ^۱ برای برابری واریانس‌ها	آزمون تی برای برابری میانگین‌ها	نتیجه
آماره اف	سطح معناداری	آزمون تی
۳/۳۳۰	۰/۰۶۹	-۲/۹۷۳
		درجه آزادی
		۳۲۶
		سطح معناداری
		اختلاف میانگین
		-۹/۴۷۷
		تأیید

بزرگ‌تر بودن سطح معناداری آزمون لون از ۰/۰۵ که مقدار آن ۰/۰۶۹ است، نشان می‌دهد که واریانس دو گروه برابر است؛ بنابراین، می‌توان از آزمون‌های پارامتریک^۲ برای سنجش فرضیه استفاده کرد. براساس این، از طریق آزمون تی دو گروه مستقل سنجیده شده است. میانگین سرمایه اجتماعی در میان تک‌زبان‌ها برابر با ۹۳/۶ و این میانگین در میان دوزبان‌ها برابر با ۱۰۳/۰۷ است که اختلاف میانگین ۹/۴۷۷ را نشان می‌دهد. مقدار آماره تی برابر با ۲/۹۷۳- و سطح معناداری آن ۰/۰۰۳ است؛ این بیانگر آن است که بین این دو گروه تفاوت معنادار از لحاظ آماری وجود دارد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت افراد دوزبانه از میزان سرمایه اجتماعی بیشتری نسبت به تک‌زبان‌ها برخوردار هستند.

فرضیه دوم: بین افراد تک‌زبانه، دوزبانه و چندزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.

جدول (۴). نتایج توصیفی گروه‌ها بر حسب سرمایه اجتماعی

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
تک‌زبان‌ها	۴۵	۹۳/۶۰۰	۲۳/۲۵	۶۳	۱۵۵
دوزبان‌ها	۲۸۳	۱۰۳/۰۷	۱۹/۲۷	۶۰	۱۵۶
چندزبان‌ها	۵۷	۱۱۱/۹۲	۲۰/۰۳	۶۷	۱۵۳
کل	۳۸۵	۱۰۳/۲۸۰	۲۰/۳۸	۶۰	۱۵۶

مقایسه این سه گروه در جدول (۴) نشان می‌دهد که میانگین به‌دست‌آمده برای تک‌زبان‌ها ۹۳/۶، دوزبان‌ها ۱۰۳/۰۷ و برای چندزبان‌ها برابر با ۱۱۱/۹۲ است. با نگاهی به این سه عدد اختلاف میان سه گروه مشخص است؛ اما اینکه این اختلاف به‌لحاظ آماری معنادار است یا نه، در آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه در جدول (۵) نشان داده شده است.

جدول (۵). نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه افراد تک‌زبانه، دوزبانه و چندزبانه با سرمایه اجتماعی

آزمون لون برای برابری واریانس‌ها بر مبنای میانگین	آزمون آنوا ^۳ برای برابری میانگین‌ها	نتیجه
آماره اف ^۴	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲
۱/۶۵۱	۲	۳۸۲
		سطح معناداری
		۰/۱۹۳
		آزمون اف
		۱۰/۷۳۷
		سطح معناداری
		۰/۰۰۰
		تأیید

برای سنجش فرضیه دوم با توجه به اینکه میانگین سرمایه اجتماعی در سه گروه مقایسه و ارزیابی می‌شود از تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است. مقدار آماره برابر با ۱۰/۷۳۷ و سطح معناداری آن ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت بین این سه گروه از نظر میانگین کسب‌شده در سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد. آزمون لون در جدول (۵) نیز درستی انتخاب این آماره پارامتریک را به‌روشنی نشان داده است؛ چون سطح

1. Levene test

2. Parametric test

3. ANOVA: Analysis of Variance

4. f value

معناداری این آزمون ۰/۱۹۳ است که بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است.

فرضیه سوم: بین افراد دوزبانه و چندزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد.

جدول (۶). نتایج آزمون تی دو گروه مستقل افراد دوزبانه و چندزبانه با سرمایه اجتماعی

آزمون تی برای برابری واریانس‌ها			آزمون تی برای برابری میانگین‌ها		
آماره اف	سطح معناداری	آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین
۰/۰۵۳	۰/۸۱۸	-۳/۱۴۲	۳۳۸	۰/۰۰۲	-۸/۸۵۲
نتیجه	تأیید				

آزمون لون در جدول (۶) بیانگر آن است که بین دو گروه افراد دوزبانه و چندزبانه واریانس‌ها برابر است. بنابراین، برای سنجش تفاوت معناداری باید از آزمون‌های پارامتریک استفاده شود و در چنین شرایطی بهترین آماره، آزمون تی دو گروه مستقل است. مقدار آماره تی برابر با ۳/۱۴۲- با درجه آزادی ۳۳۸ و سطح معناداری ۰/۰۰۲ است. باتوجه به اینکه مقدار سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین این دو گروه تفاوت معنادار وجود دارد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. بنابراین، بین دو گروه دوزبانه و چندزبانه از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت وجود دارد و این تفاوت به نفع چند زبانه‌هاست.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

هدف موردنظر در پژوهش پیش‌رو بررسی رابطه دوزبانی و سرمایه اجتماعی در کرمانشاه -یکی از کلان‌شهرهای چندزبانه، چندقومیتی و چندمذهبی ایران- بود که در این زمینه چند فرضیه اساسی نیز برای آن در نظر گرفته شد. فرضیه‌ها از این قرار بودند: بین افراد تک‌زبانه و دوزبانه، از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنادار آماری وجود دارد؛ بین افراد دوزبانه و چندزبانه نیز این تفاوت معنادار است؛ در صورت مقایسه این سه دسته (تک‌زبانه‌ها، دوزبانه‌ها و چندزبانه‌ها) باهم میانگین سرمایه اجتماعی آن‌ها از لحاظ آماری با یکدیگر متفاوت است. نتایج داده‌ها نشان داد که بین تک‌زبانه‌ها و دوزبانه‌ها، اختلاف از لحاظ آماری معنادار است. این وضعیت برای دوزبانه‌ها و چندزبانه‌ها نیز صادق است؛ یعنی سرمایه اجتماعی چندزبانه‌ها بیشتر از دوزبانه‌ها است. گویی با یادگیری و اشراف بر هر زبانی بر میزان سرمایه اجتماعی افراد نیز افزوده می‌شود. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های نژادمحمد و دیگران (۱۳۹۸)، خنیفر و عسکری متین (۱۴۰۱) و باقروف (۲۰۲۰) همسو است.

در تحلیل این نتایج می‌توان گفت نکته‌ای که از منظر جامعه‌شناسی درباره دوزبانی اهمیت دارد این است که دوزبانی به ورای محدوده و قلمرو فرهنگ و زبان فرد می‌رود و درک بین فرهنگی ایجاد می‌کند. با یادگیری زبان دیگر فرهنگ‌ها و جوامع، فرد با مجموعه‌ای از عناصر فرهنگی آن‌ها نیز آشنا می‌شود و نه تنها دوزبانی بلکه احتمالاً دوفرهنگی را تجربه می‌کند. به نظر می‌رسد که افراد دوزبانه اغلب سطوح بالاتری از آگاهی و حساسیت فرهنگی داشته باشند که این موضوع می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا موقعیت‌های اجتماعی را به‌طور مؤثرتری هدایت و روابط قوی‌تری ایجاد کنند. در تأیید این امر می‌توان به پژوهش کیم^۱ و دیگران (۲۰۲۳) اشاره کرد که متوجه شدند آموزش دوزبانه^۲ کره‌ای-چینی، آسانی و پویایی تعاملات اجتماعی و افزایش مشارکت عاطفی دانش‌آموزان را به دنبال دارد.

دوزبانی فرد را به شبکه‌های اجتماعی دیگری نیز متصل می‌کند و این امر بر سرمایه اجتماعی او می‌افزاید. سرمایه اجتماعی نیز به‌نوبه خود زندگی فرد را به روش‌های مختلف متحول می‌کند؛ زیرا پیوندهای اجتماعی فرد را قوی و شبکه‌ای از روابط را برای او فراهم می‌کند که می‌تواند برای دستیابی به اهداف شخصی و حرفه‌ای از آن استفاده کند. با ایجاد ارتباطات اجتماعی قوی، فرد می‌تواند به منابع ارزشمندی مانند اطلاعات، پشتیبانی و فرصت‌های بیشتر دسترسی یابد که این امر نیز به‌طور قابل‌توجهی رفاه و موفقیت کلی او را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی حس تعلق فرد به اجتماع را تقویت می‌کند که برای سلامت روان و شادی و نشاط ضروری است. چن^۳ و دیگران (۲۰۲۴) معتقدند که عاطفه مثبت^۴، به‌طور کامل، رابطه بین گشودگی^۵ به تجربه و شادی را به وجود می‌آورد و مهارت دوزبانه رابطه بین گشودگی به تجربه و احساسات را تعدیل می‌کند. بنابراین، سرمایه‌گذاری در سرمایه اجتماعی با

1. H. J. Kim
2. bilingual education
3. X. Chen
4. positive emotion
5. openness

مشارکت فعال در فعالیت‌های اجتماعی، ایجاد روابط معنادار و مشارکت در جامعه می‌تواند تأثیری عمیق بر زندگی فرد داشته باشد و به رضایت شخصی بیشتر و زندگی رضایت‌بخش‌تر منجر شود. دوزبانگی مزایای شناختی دیگری مانند افزایش توانایی حل مسئله را دارد (نیومن، ۲۰۲۳). این مهارت‌ها می‌توانند به سرمایه اجتماعی افراد کمک کنند و آن‌ها را به اعضای ارزشمندتر شبکه‌های اجتماعی تبدیل کنند.

با این حال، رابطه دوزبانگی و سرمایه اجتماعی پیچیده است و به زمینه اجتماعی و فرهنگی گویشوران وابسته است. در برخی موارد، اگر افراد برای زبان‌های دوم و سوم خود ارزشی قائل نباشند یا اگر موانع اجتماعی برای ایجاد ارتباطات بین فرهنگی وجود داشته باشد، دوزبانگی و چندزبانگی ممکن است به افزایش سرمایه اجتماعی منجر نشود.

به طور کلی، می‌توان گفت هم‌بستگی نسبتاً قوی بین دوزبانگی و سرمایه اجتماعی وجود دارد؛ اما این رابطه به معنای آن نیست که دوزبانگی لزوماً سرمایه اجتماعی بالاتری را تضمین می‌کند. در عین حال، دوزبانگی و چندزبانگی ابزارهای زبانی و فرهنگی را در اختیار افراد قرار می‌دهند که این می‌تواند توسعه اجزای اصلی سرمایه اجتماعی یعنی توسعه شبکه‌ها و منابع اجتماعی را آسان کند.

۷- پیشنهادها

امروزه یادگیری زبان دوم و سوم آسان‌تر از گذشته است؛ وجود انواع کلاس‌های آموزشی، کتب آموزشی، شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های ماهواره‌ای، ربات‌ها و انواع هوش‌های مصنوعی، یادگیری آن را بسیار دسترسی‌پذیر کرده و این امکان را کمابیش در اختیار همه طبقات اجتماعی قرار داده است. مهم است که خانواده‌ها در کنار تأکید بر زبان مادری و زبان رسمی جامعه، اهمیت یادگیری زبان‌های دیگر به‌ویژه زبان‌هایی را دریابند که از نظر علمی، فرهنگی، تجاری، فناورانه و... کارآمدتر هستند و آن را در رأس برنامه‌های تقویتی خود و فرزندانشان قرار دهند. این کار به‌منزله ریل‌گذاری مهمی خواهد بود که می‌تواند آن‌ها را به‌سوی سرمایه اجتماعی بالاتر، گسترش شبکه اجتماعی و به‌دنبال آن‌ها به فراسوی موفقیت بیشتر رهسپار کند. در حوزه برنامه‌ریزی‌های سطح کلان، تأکید برنامه‌ریزان و مدیران مراتب بالای جامعه بر ممانعت از محوشدن زبان‌های بومی و محلی و تأکید بر گسترش زمینه یادگیری زبان‌های خارجی، امری ضروری به نظر می‌رسد.

منابع

- بی، ارل (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی. مترجم: رضا فاضل. جلد اول. تهران: سمت. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۷۳)
- بیکر، ترز ال (۱۳۷۷). نحوه انجام تحقیقات اجتماعی. مترجم: هوشنگ نائی. تهران: روش. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۸۸)
- خدیری، بهزاد؛ مؤمنی ماسوله، فریده‌سادات (۱۳۹۵). دوزبانگی-تک‌زبانگی و سلامت اجتماعی (یک مطالعه مقایسه‌ای). پژوهش‌نامه مددکاری اجتماعی، ۳(۸)، ۱۸۵-۲۲۲.
- خنیفر، حسین؛ عسکری متین، سجاد (۱۴۰۱). الگوی برآیندی اثربخشی زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان آموزش‌وپرورش استان تهران: رویکرد پدیدارشناسی تجربی. فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، ۹(۳)، ۳۰۷-۳۲۹.
- دواس، دیوید ال (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی. چاپ پنجم. مترجم: هوشنگ نائی. تهران: نی. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۸۵)
- شورای فرهنگ عمومی کشور (۱۳۹۱). طرح بررسی و سنجش شاخص‌های فرهنگ عمومی کشور. چاپ اول. تهران: مؤسسه انتشارات کتاب نشر وابسته به مؤسسه فرهنگی هنری و اطلاع رسانی، ایران نمایه.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵). پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن. مترجم: غلامعباس توسلی. تهران: حکایت قلم نوین. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۹۷)
- کلن، جیمز (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. مترجم: منوچهر صبوری. تهران: نی. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۹۰)
- مدرسی، یحیی (۱۴۰۰). درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان. چاپ ششم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- نژادمحمد، وحید؛ نجاری، مهدی؛ سلیمان‌زاده، مهسا (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خانواده با یادگیری زبان فارسی به‌وسیله کودکان آذری‌زبان. پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، ۱(۱)، ۲۴۵-۲۵۷.

References

- Ali, A. (2023). Effect of bilingualism on cognitive development in children review article. *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, 62(4), 387-404. <https://doi.org/10.36473/ujhss.v62i4.2278>
- Anisfeld, E. (1964). *A comparison of the cognitive functioning of monolinguals and bilinguals*. Ph.D.

- Dissertation, McGill University.
- Aronin, L. (2018). Lecture 1: What is multilingualism? In D. Singleton & L. Aronin (Eds.), *Twelve lectures on multilingualism* (pp. 3–34). Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781788922074-003>
- Babbie, E. (2006). *The practice of social research* (R. Fazel, Trans.). Tehran: Samt. (Original work published 1998) (in Persian)
- Baghirova, S. M. (2020). The influence of the bilingualism on the social development of a person. *International Journal of English Linguistics*, 10(4), 132. <http://dx.doi.org/10.5539/ijel.v10n4p132>
- Baker, C. (2006). *Foundations of bilingual education and bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Baker, T. L. (1998). *Doing social research* (H. Naebi, Trans.). Tehran: Ravesh. (Original work published 1988) (in Persian)
- Bialystok, E., Craik, F., & Luk, G. (2008). Cognitive control and lexical access in younger and older bilinguals. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 34(4), 859–873. <http://dx.doi.org/10.1037/0278-7393.34.4.859>
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart and Javanovic.
- Bourdieu, P. (1986). The form of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood.
- Chen, X., He, J., & Cai, Z. (2024). Exploring the roles of openness to experience, emotions, and proficiency levels in bilingual students' happiness. *International Journal of Bilingualism*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/13670069241253068>
- Cheong, P., Edwards, R., Goulbourne, H., & Solomos, J. (2007). Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. *Critical Social Policy*, 27(1), 24–49. <https://doi.org/10.1177/0261018307072206>
- Cicognani, E., Pirini, C., Keyes, C., Joshanloo, M., Rostami, R., & Nosratabadi, M. (2008). Social participation, sense of community and social well being: A study on American, Italian and Iranian university students. *Social Indicator Research*, 89(1), 97–112. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9222-3>
- Coleman, J. (1998). *Foundations of social theory* (M. Saboori, Trans.). Tehran: Ney. (Original work published 1990) (in Persian)
- Cummins, J., & Swain, M. (1986). *Bilingualism in education: Aspects of theory, research, and practice*. New York: Longman.
- Dasgupta, P. (1988). Trust as a commodity. In D. Gambetta (Ed.), *Trust: Making and breaking cooperative relations* (49–72). New York: University of Oxford.
- De Vaus, D. A. (2004). *Surveys in social research* (H. Naebi, Trans.). Tehran: Ney. (Original work published 1985) (in Persian)
- Duncan, S. E., & De Avila, E. A. (1979). Bilingualism and cognition: Some recent findings. *The Journal for the National Association for Bilingual Education*, 4(1), 15–50.
- Flynn, S. (2016, September 1–3). What do we mean by "Development" in multilingual language acquisition: Where do we start, where do we end and how do we get there? [Keynote addresses]. The 10th International Conference on Multilingualism and Third Language Acquisition, at the University of Vienna, Austria. <https://thirdlanguage2016.univie.ac.at/keynote-speakers/suzanne-flynn/index.htm>
- Fukuyama, F. (2006). *The end of order (social market foundation paper)* (Gh. Tavassoli, Trans.). Tehran: Novin Ghalam Hekayat. (Original work published 1997) (in Persian)
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
- Garcia, O., & Baker, C. (1995). *Policy and practice in bilingual education: A reader extending the foundations*. Clevedon, England: Multilingual Matters Ltd.
- General Culture Council. (2013). *The project of surveying and measuring the country's public culture indicators* (1st ed.). Publication Institute affiliated to the Institute of Culture, Art and Information, Iran Profile. (In Persian)
- Hanifan, L. J. (1916). The rural school community center. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67, 130–138.
- Heller, K., Price, R. H., Reinhartz, S., Riger, S., Wandersman, A., & D'Aunno T. A. (1984). *Psychology and community change: Challenges of the future*. CA: Brooks/Cole.

- Hoominfar, E. (2014). *Challenges of monolingual education*. M.A. Thesis, Bowling Green State University. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0073029>
- Kawachi, I., & Berkman, L. (2000). Social cohesion, social capital, and health. In L. Berkman & I. Kawachi (Eds.), *Social epidemiology* (pp. 174–190). New York: Oxford University Press.
- Khanifar, H., & Askari Matin, S. (2022). The effect of foreign language teaching on the promotion of public education teachers' social capital: An empirical phenomenological approach. *Social Capital Management*, 9(3), 307–329. <https://doi.org/10.22059/jscm.2022.341806.2284> (in Persian)
- Khedri, B., & Momeni Masuole, F. S. (2016). Bilingualism, monolingualism and social health: A comparative study. *Journal of Social Work Research*, 3(8), 185–222. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2016.8660> (in Persian)
- Kim, H. J., Li, Y., & Lee, Y. J. (2023). Rethinking linguistic capitals and asset-based language learning: An examination of bilingual Korean–Chinese instruction for international students in South Korea. *Language and Education*, 38(2), 218–236. <https://doi.org/10.1080/09500782.2023.2221221>
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Ljungberg, J. K., Hansson, P., Andrés, P., Josefsson, M., & Nilsson L. G. (2013). *A longitudinal study of memory advantages in bilinguals*. PLoS ONE 8(9): e73029.
- Mackey, W. (1968). The description of bilingualism. In J. A. Fishman (Ed.), *Readings in the sociology of language* (pp. 554–584). The Hague: Mouton.
- Modarresi, Y. (2021). *An introduction to sociolinguistics*. Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies (6th ed.). (In Persian)
- Nejad Mohammad, V., Najjari, M., & Soleymanzadeh, M. (2019). An investigation of the relationship between social, economic, and cultural capital of the family and Farsi language learning by Azeri children. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 8(1), 245–257. <https://doi.org/10.30479/jtpsol.2019.10071.1425> (in Persian)
- Newman, L. (2023). *The economic impact and effects of learning a second language*. Economics Undergraduate Honors Theses Retrieved from: <https://scholarworks.uark.edu/econuht/51>
- Onyx, J., & Bullen, P. (2000). Measuring social capital in five communities. *Journal of Applied Behavioral Science*, 36(1), 23–42. <https://doi.org/10.1177/0021886300361002>
- Ovando, C., & Perez, R. (2000). The politics of bilingual immersion programs. In C. Ovando & P. McLaren (Eds.), *The politics of multiculturalism and bilingual education: Students and teachers caught in the cross fire* (pp. 149–165). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Peal, E., & Lambert, W. E. (1962). The relation of bilingualism to intelligence. *Psychological Monographs*, 76(27), 1–23. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0093840>
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Saer, D. J. (1923). The effect of bilingualism on intelligence. *British Journal of Psychology*, 14(1), 25–38.
- Smith, M. E. (1935). A study of the speech of eight bilingual children of the same family. *Child Development*, 6(1), 19–25.
- Wandersman, A., & Florin, P. (2000). Citizen participation and community organizations. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 247–252). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implication for development theory, research, and policy. *World Bank Research Observer*, 15(2), 225–249. <http://dx.doi.org/10.1093/wbro/15.2.225>
- Xia, T., Yi, A., & Jiayue, G. (2022). Bilingualism and creativity: Benefits from cognitive inhibition and cognitive flexibility. *Frontier in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1016777>
- Zahodne, L. B., Schofield, P. W., Farrell, M. T., Stern, Y., & Manly, J. J. (2014). Bilingualism does not alter cognitive decline or dementia risk among Spanish speaking immigrants. *Neuropsychology*, 28(2), 238–246. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/neu0000014>

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی